

Natuurhistorisch Museum Rotterdam in 2020: Niet normaal

Kees Moeliker* [directeur, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; moeliker@hetnatuurhistorisch.nl]

Bram Langeveld [conservator, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; langeveld@hetnatuurhistorisch.nl]

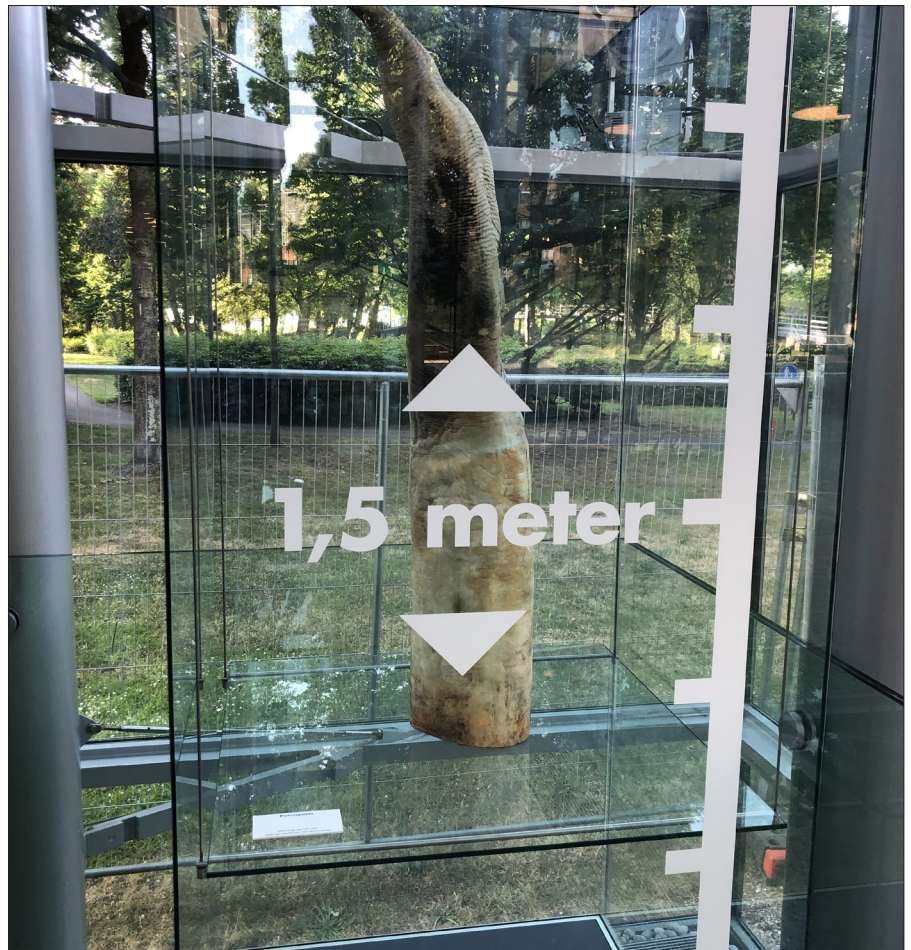
Dat er in het coronajaar 2020 toch nog bijna 34.000 bezoekers naar Het Natuurhistorisch zijn gekomen – de helft minder dan in 2019 – laat zien dat het museumpubliek ons ondanks de pandemie en bijna 16 weken met een gesloten deur toch trouw bleef. We konden dankzij een strak protocol ons publiek na de eerste lockdown een veilig museumbezoek bieden, met online gekochte tickets met vaste starttijd en een duidelijke eenrichtingsroute. Onze gedroogde potvispenis diende hierbij als maatstaf voor de 1,5 meter regel. Buitenlandse toeristen moesten we missen, en ook het aantal schoolklassen liep sterk terug. Rondleidingen, groepsactiviteiten en de verhuur van onze Hoboken Salon gingen niet meer. Toch wisten we met wat schuiven en medewerking van bruikleengevers acht wisseltonstellingen te programmeren en kreeg de tentoonstelling ‘Vaccineren Ja!/Nee?’ een verlenging met een zeer actuele corona-update. De vernieuwde website zorgde met het onderdeel ‘Museum Online’ voor virtuele zichtbaarheid van onze activiteiten waaronder Het Natuurspreekuur Digitaal.

Bezoekers

In 2020 registreerde de museumkassa 33.995 bezoekers in het gebouw Villa Dijkzigt; 50% minder dan in 2019. Dat is het directe gevolg van de landelijke maatregelen om de coronapandemie in te dammen. Musea waren daardoor verplicht gesloten voor publiek van 13 maart t/m 31 mei, 5 t/m 18 november en vanaf 15 december. Per 1 juni golden bovendien maatregelen die een maximum stelden aan het aantal bezoekers per tijdseenheid, gerelateerd aan de oppervlakte van de publieksruimten.

De verhouding tussen reguliere museumbezoekers en bezoekers voor een specifieke activiteit (museumlessen, lezingen e.d.) bedroeg 79% ten opzichte van 21%. De maandelijkse bezoekersaantallen schommelden tussen de 0 en 6.556.

Juli en augustus, toen het museum na

▲ Onze potvispenis diende als maatstaf voor de 1,5 meter regel. (Kees Moeliker)

▲ Vanwege de coronamaatregelen werd een vaste looproute ingesteld. (Kees Moeliker)

* met tekstbijdragen van Jeanette Conrad, Shirley Jaarsma & Niels de Zwarte

▲ De actiegroep 'Extinction Rebellion' hield op 2 maart een 'die-in' onder het skelet van olifant Ramon om aandacht te vragen voor de klimaatcrisis en biodiversiteitsverlies. (Extinction Rebellion Rotterdam)

de eerste coronasluiting weer opende, kenden ondanks de maatregelen bezoekersaantallen van 4.000 à 4.500 per maand. De Museumnacht in maart (met 2.595 bezoekers) zorgde ondanks de sluiting halverwege de maand toch nog voor een maandtotaal van 4.300. Kinderen tot 16 jaar waren samen met de categorie 'student' goed voor 37,8% van het totaal aantal museumbezoekers.

Vaste tentoonstellingen

In de speciale Dode-Dieren-met-een-Verhaal-vitrine werden de Geschokte rat (een geëlektrocuteerde bruine rat uit Zeevolde; zie Straatgras 32-1) en de Spaarlampvlinder (een kleine vos die in een spaarlamp bekneld raakte; zie Straatgras 32-2) bijgezet. Een braakbal van een ooievaar vol kleurige elastieken was een aanvulling op de Elastiek-ooievaar. Ook keerde de inmiddels droog geprepareerde Ijs-ijsvogel terug (zie Straatgras 32-1). De Dominomus werd kort uitgeleend aan Het Noordbrabants Museum. In Het Kabinet van dr A.B. van Deirse werd de (voorheen losbladige) uitleg 'coronaproof' op de vitrinerven aangebracht. Het skelet van de Aziatische olifant Ramon in de Torenkamer speelde een rol bij een vreedzaam protest van de actiegroep 'Extinction Rebellion' om aandacht te vragen voor de klimaatcrisis en biodiversiteitsverlies. Voor de 'die-in' die normaal gesproken op straat plaatsvindt, hielden de actievoerders zich dood rond het skelet van de olifant.

Tijdelijke tentoonstellingen

Er werden acht wisseltentoonstellingen geprogrammeerd. De tentoonstelling 'Vaccineren Ja!/Nee?' kreeg een speciale corona-update waarin topvirologen van het Erasmus MC ingingen op de vraag 'Waarom duurt

▲▼ De tentoonstelling 'Vaccineren Ja!/Nee?' kreeg een verlenging met een corona-update. (Pronk Studio)

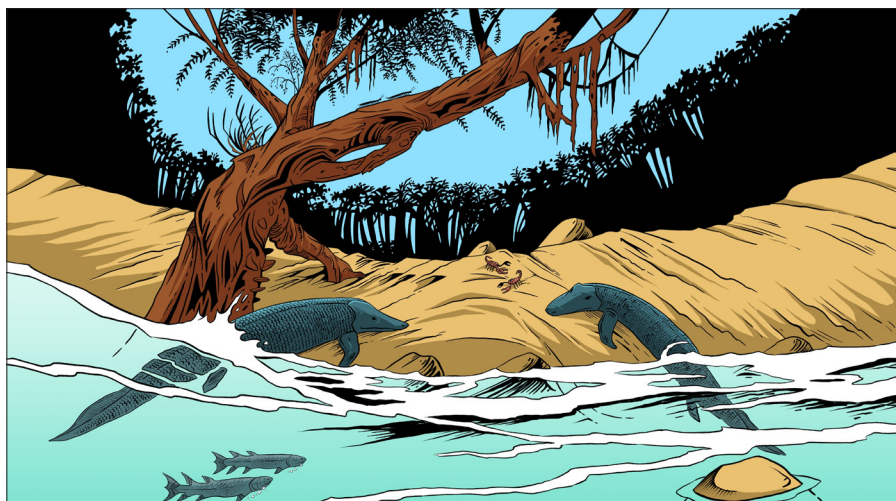

het ontwikkelen van een (COVID-19) vaccin zo lang?'. Deze update werd mogelijk gemaakt door Pfizer. In de Van Roonzaal waren 'New Habitat', 'Roos Holleman: Wallacea' (zie Straatgras 32-1), 'Vervlogen tijden?' en 'The Rat Gazette' (zie Straatgras 32-2) te zien.

In de Haverhorst Vestibule werden drie tentoonstellingen geprogrammeerd. In 'De verjaardag van de luiaard' kon men alle illustraties bewonderen die Aron Dijkstra maakte voor het gelijknamige prentenboek van Caren Peeters. In dit verhaal ontdekt een

▲ Roos Holleman in haar expositie 'Wallacea'. (Kees Moeliker)

▲ Illustratie uit 'Hoe alles begon: van oerflits tot nu' die te zien was in de gelijknamige tentoonstelling. (Adriaan Bijloo)

▲ Fotowerk 'Virus & Host 15' dat te zien was in 'Virus & Host – een onmogelijke liefde'. (LenS Fotografie)

luiaard wat 'jarig zijn' inhoudt. 'Hoe alles begon: van oerflits tot nu' toonde boekillustraties van Adriaan Bijloo. Het gelijknamige boek is een graphic novel van Bouwina Bergsma - een stripverhaal met lopende tekst. Het boek is een reis door de tijd; van het ontstaan van het heelal tot steden en machines.

Met 'Virus & Host – een onmogelijke liefde' programmeerden we een actuele expositie. LenS Fotografie (Linda Grool en Sabine Heetebrij) ging op zoek naar een manier om het begrip virus op een creatieve manier weer te geven. Het resultaat was een serie van 16 fotowerken die in de tentoonstelling in hun complete samenhang te zien waren. Grool verdiepte zich in wat een virus is. Ze creëerde uit meerdere (delen van) foto's nieuwe beelden waarmee zij ontwikkelingsstadia van het virus weer geeft. Heetebrij richtte zich voor haar aandeel op wat er gebeurt als een mens besmet wordt door een virus. Zij fotografeerde balletdansers die de gezonde mens verbeelden. Het virus is als extra laag aan de beelden toegevoegd. Deze expositie werd mogelijk gemaakt door Stichting Cirion.

Publieksactiviteiten

Het thema van de Museumnacht010 op 7 maart was 'herontdekken'. Het Natuurhistorisch sloot hierop aan met de talkshow 'Salonpraat - Conversaties over het Ontdekken'. André De Baerdemaeker voelde wetenschappers en *citizen scientists* van Het Natuurhistorisch aan de tand over hun ontdekkingen. Via hun verhalen over expeditie en collectiestukken maakte het publiek kennis met een wereld die tot voor kort onbekend was. In de tentoonstelling 'Vaccineren Ja!/Nee?' injecteerde een jeugdarts van CJG Rijnmond nachtelijke bezoekers met wetenschappelijk onderbouwde informatie over vaccineren en schonk GGD Rotterdam-Rijnmond 'meningo-

cocktails'. Zelf ontdekken van (nieuwe) soorten kon ook, met de speciale 'Herontdekt' door de museumzalen.

Dankzij een financiële bijdrage van de Stichting Vrienden verscheen 'De Collectiekar' in de museumzalen. Samen met een vrijwilliger geeft dit mobiele meubel een interactief kijkje achter de schermen (zie Straatgras 32-2).

Vanwege de coronamaatregelen werd de 25^e Dead Duck Day op 5 juni stilgehouden en waren museumdirecteur Kees Moeliker en vier min of meer toevallige passanten de enige deelnemers, terwijl de jubileumeditie juist een feestelijk programma verdiende. De 10^e Hoboken Lecture – een samenwerking van Natuurhistorisch Museum Rotterdam, British Council, KNAW, Codarts en De Volkskrant – werd geannuleerd.

De instellingen rond het Museumpark hebben in plaats van de gebruikelijke dag de deuren een hele 'Museumpark Vriendenweek' (van 1 t/m 6 september) opengezet om hun gezamenlijke Vrienden te ontvangen met een Vriendenprogramma met

rondleidingen en lezingen. Het Natuurhistorisch organiseerde buitenrondleidingen door de Museumparknatuur.

Onder de noemer 'Museum Online' werden digitale activiteiten op de sinds de zomer vernieuwde website gebundeld. In het onderdeel 'Doodleuk door!' werden elf korte filmpjes geplaatst om het werk en aanbod van het museum en Bureau Stadsnatuur onder de aandacht te brengen terwijl het museum gesloten was. Museummedewerkers vertelden over collectiestukken en de ecologen van Bureau Stadsnatuur gaven een kijkje bij hun veldwerk. Ook kon men de audiotours thuis beluisteren. Het Natuursprekuur ging vanaf april online, als 'Het Natuursprekuur Digitaal': belangstellenden sturen foto's in die maandelijks in een filmpje (dat wordt geplaatst op Facebook, YouTube en de website) worden besproken (Straatgras 32-2). De via izi.Travel beschikbare gratis app, waarmee je de route 'Rotterdamse stadsnatuur' naar het museum kan lopen, bleef buiten beschikbaar, en kwam voor het gedeelte in het museum online.

▲ 'Salonpraat - Conversaties over het Ontdekken' tijdens de Museumnacht010 op 7 maart. (Aad Hoogendoorn)

Samenwerking

De relatie tussen mens en huisdier heeft allerlei gevolgen: mensen met een huisdier zijn gezonder en huisdieren zouden opvoedkundige waarde hebben. Maar er is ook kritiek: schieten we niet door? Het Nederlands Uitvaart Museum Tot Zover, Het Natuurhistorisch en Arminius organiseerden op 3 februari 'De avond van kat en hond' in Debatcentrum Arminius om antwoorden op die vragen te krijgen. Hoofdsprekers waren universitair docent Animal Studies Maarten Reesink en beeldend kunstenaar, filosoof, schrijver en singer-songwriter Eva Meijer. Met bijdragen van Kees Moeliker (over de gemummificeerde Kino-katten) en Laura Cramwinkel, samensteller van de tentoonstelling 'De laatste aai' in het Nederlands Uitvaart Museum Tot Zover.

De Werkgroep Zeezoogdieren plande de jaarlijkse Zeezoogdierdag in samenwerking met Het Natuurhistorisch en de Kunsthal op 14 maart, maar het evenement ging door de coronasluiting niet door. De dag had moeten bestaan uit een programma met lezingen in de Kunsthal en de Zeezoogdiermarkt in Het Natuurhistorisch. Ook 'Neurotopia' kon op 21/22 maart niet doorgaan. Dat had het vervolg moeten worden op '2019: A Brain Odyssey!'. Het was gepland door de afdeling Neurowetenschappen van het Erasmus MC, in samenwerking met Het Natuurhistorisch, om aandacht te vragen voor hersenonderzoek.

Deelname aan evenementen

Ook in 2020 werd deelgenomen aan de landelijke MuseumJeugdUniversiteit met twee series van vier colleges, waarvan een deel geannuleerd moest worden. Bureau Stadsnatuur coördineerde het door de Zoogdierverseniging en BNNVARA's Vroege Vogels georganiseerde landelijke Mollenweekend op 8/9 februari in Rotterdam. Rotterdammers werden aangemoedigd molshopen te melden

▲ Sperwergrasmus, raamslachtoffer, Den Haag, 11 augustus 2020; NMR 9989-169669. (Kees Moeliker)

▲ Veldwerk van Bureau Stadsnatuur was te zien in filmpjes op de museumwebsite, in het kader van 'Doodleuk door!'. (Bureau Stadsnatuur)

om een beeld te verkrijgen van de verspreiding van dit dier in Rotterdam. In het museum was een vitrine vol mollen uit de collectie te zien en de resultaten werden in de talkshow Rotterdam Late Night bekendgemaakt. De Nationale Museumweek (20 t/m 26 april) ging digitaal en Het Natuurhistorisch pronkte met een topfossiel uit de Westerschelde: een bijna complete schedel van een onbeschreven spitsnuitdolfijn.

Communicatie

Nieuws van het museum en Bureau Stadsnatuur werd gecommuniceerd in 8 persberichten en 17 nieuwsitems op de website. Met columns, interviews en andere optredens van museummedewerkers werd onze organisatie actief gepromoot. Van de digitale nieuwsbrief 'Het Natuurhistorisch Nieuws' verschenen de nummers 27 t/m 32. Museummedewerkers produceerden 81 publicaties en er werd een actieve bijdrage geleverd aan het boek 'Natuurschatten – natuurhistorische collecties in Nederlandse musea' (zie Straatgras 32-1). De website van het museum kreeg een nieuwe vormgeving met meer beeldmateriaal en een plattere structuur en is beter geschikt voor telefoons en tablets.

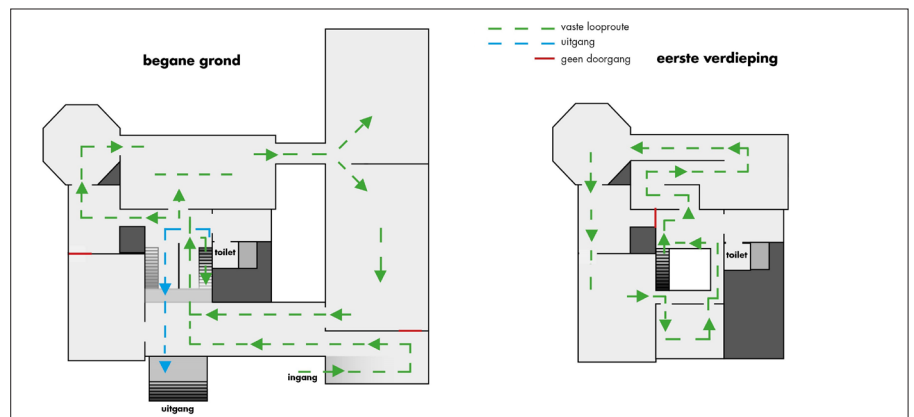
Gebouw en huisvesting

In het museumgebouw Villa Dijkzigt zijn alle toiletgroepen duurzaam vernieuwd. Ook de wanden in de liftportalen kregen een opknopbeurt en er werd nieuwe belettering aangebracht. Het openbare trappenhuis en de tentoonstellingshal op de 1^e verdieping kregen een gekleurde lambrisering. De personeelskantine werd na 25 jaar voorzien van nieuw meubilair en de wanden kregen een frisse kleur. Door de verhuurder werd begonnen met de restauratie van het langs de buitenzijde van het museum lopende bordes.

Het gebouw aan de Robert Fruinstraat 52, waarin het externe depot gevestigd is, is overgegaan van de Gemeente Rotterdam naar de Stichting Kunstaccommodatie Rotterdam (SKAR). Per 1 juli huurt het museum van SKAR. Hiermee is de dreigende gedwongen verhuizing van het collectiedepot van de baan.

Educatie

Er werden 100 museumlessen aan 1.971 leerlingen gegeven. Voor het voortgezet onderwijs werd een online quiz aan het aanbod toegevoegd:

▲ De vaste eenrichtingslooproutes in Het Natuurhistorisch vanaf 1 juni 2020. (Het Natuurhistorisch)

▲ Er werden circa 6.000 vooral Nederlandse insecten geschonken door K. Hoek. (Frans Slieker)

door met een klassencode op de eigen mobiele telefoon in te loggen worden leerlingen door het museum gestuurd en spelen tegen elkaar de quiz. Voor het basisonderwijs werd de les 'Ik was hier' in samenwerking met Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam toegevoegd. Kinderen maken daarin kennis met fossielen en paleontologie.

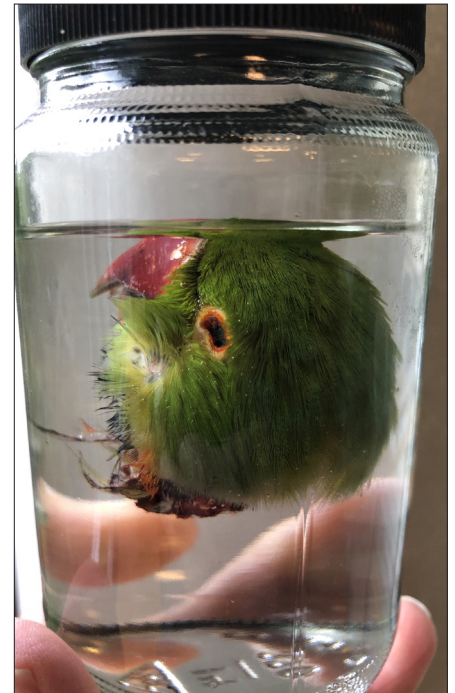
In het kader van de tentoonstelling 'De verjaardag van de luiaard' was er een zoekkaart waarmee kinderen de luiaard en al zijn dieren vrienden uit het boek ontdekten. Ook was er in de voorjaarsvakantie een tekenworkshop van de boekillustrator. In de zomervakantie konden kinderen met het Jeugdvaartpaspoort een speurtocht doen waarbij ze allerlei handigheidjes bij dieren ontdekten. De opdrachten hielden rekening met de looproute vanwege de coronamaatregelen. Na voltooiing ontvingen ze een ansichtkaart met een dier uit de speurtocht, waarmee een ander kind gratis naar het museum kon. In de Kinderboekenweek en herfstvakantie was de tentoonstelling 'Hoe alles begon' te zien in het museum. Een speurtocht leerde kinderen over het ontstaan van het heelal en alles daarin. In de kerstvakantie kon de geplande activiteit niet doorgaan. Het totaal aantal kinderen dat 'buitenschools' deelnam aan een workshop, speurtocht of lezing was 3.696.

Het museum heeft vier groepen ouderen en hun begeleiders ontvangen en een op maat ontwikkelde rondleiding gegeven. Hierbij gaan mensen met de-

mentie het contact aan met hun begeleiders. De collectie dient als leidraad en middel. Dit nieuwe educatieve product is gerealiseerd met behulp van Stichting Sint Laurensfonds en wordt aangeboden aan zorginstellingen en stichtingen die contact hebben met mantelzorgers. Het is een logisch gevolg van het predicaat Dementievriendelijk dat we in 2019 ontvingen.

Collectiewerk

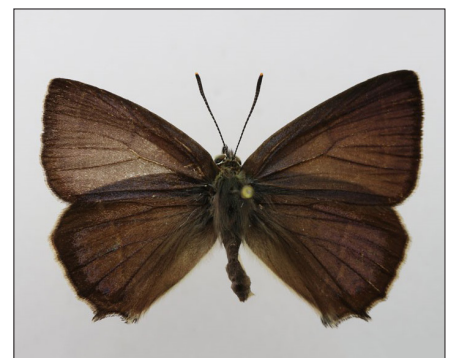
In het aanwinstenboek werden 161 aanwinsten (een of meer objecten) geregistreerd van circa 80 personen en 15 instellingen. Grote aanwinsten zijn onder andere: circa 6.000 vooral Nederlandse insecten van K. Hoek, bijna 3.000 vooral Europese kevers van W.J. Veldkamp, enkele honderden vooral Europese vlinders van H. Bunjes en circa 300 fossiele landzoogdierbotten uit de Westerschelde van H.P.J. Keukelaar. Onder de vele losse aanwinsten waren een gehoornde slijmvis (*Parablennius gattorugine*) (NMR 9979-163071) en een hoekige krab (*Goneplax rhomboides*) (NMR 9937-165393) uit de Noordzee, een fossiele kies van een tapir (*Tapirus arvernensis*) van Maasvlakte 2 (NMR 9991-161339), een meerkoet (*Fulica atra*) uit Zoetermeer verstrikt in kunstas (NMR 998900151567), een sperwergrasmus (*Sylvia nisoria*) uit Den Haag (NMR 9989-169669) en een ijsduiker (*Gavia immer*) van de Kwade Hoek (NMR 9989-172342). Uit Amsterdam kregen we de kop van een halsbandparkiet binnen (NMR 9989-164411), een

▲ Kop van een Amsterdamse halsbandparkiet (NMR 9989-164411). (Kees Moeliker)

prooiest gevonden bij het Rijksmuseum.

De Dierenambulance Zuid-Holland Zuid bracht onder andere een slechtvalk (*Falco peregrinus*) uit de Waalhaven (NMR 9989-161568). Boswachters van de Gemeente Rotterdam leverden onder meer een steenmarter (*Martes foina*) uit Rotterdam-Zuid (NMR 9990-163093). Via Vogelklas Karel Schot kon onder andere een papegaaiduiker (*Fratercula arctica*) uit de Botlek (NMR 9989-151153) bewaard worden. Dankzij inzet van vrijwilligers, die deels thuis en deels in kleine groepjes in het museum hun preparatiewerkzaamheden uitvoerden, werden 32 zoogdieren en 72 vogels geprepareerd tot balg. In 2020 is er een recordaantal nieuwe balgen in de collectie opgenomen of voornamelijk in bruikleen ontvangen: 387 in 2020 geprepareerde vogels (waarvan 139 meeuwen in bruikleen) en 35 zoogdieren. In de insectencollectie werden door junior honorair conservator Linde Slikboer ruim 600 bijen gedetermineerd en junior

▲ Eikenpage (*Favonius quercus*), ex-collectie H. Bunjes (NMR 9968-162243). (Frans Slieker)

▲ Deze opgeprikte aardhommel (*Bombus terrestris*) werd fotomodel voor een project ter bescherming van bestuivers (NMR 9970-24933). (Lou-Lou van Staaveren)

honorair conservator Sebastiaan van Doorn verzorgde voor zo'n 3.500 vlin-
ders het registratievoorwerk voor invoer
in de collectiedatabase. Kenner van
Europese dagvlinders Hans Coene werd
verwelkomd als honorair conservator. De
integratie van de collecties Nederlandse
en Palearctische vlinders en schenkingen
tot een collectie Europese vlinders werd
voortgezet door honorair conservator
Frans Slieker, daarbij ondersteund door
Sebastiaan van Doorn en Hans Coene. Er
werden 9.255 kevers door Frans Slieker
geregistreerd in de collectiedatabase uit
schenkingen/voorlopige bruiklenen. Aan
het eind van 2020 waren 338.405 NMR
collectierecords in de database en de
online dataset op GBIF.org opgenomen.

Onderzoek

Enkele onderzoekers wisten Het Natuur-
historisch te vinden. Leonard Dewaele
(Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuur-
wetenschappen) onderzocht fossiele wal-
russen uit de Noordzee. Jesse Hennekam
(University of York en Naturalis Biodiver-
sity Center) bestudeerde fossielen van de
Balearengeit *Myotragus*. Han Raven
(Naturalis Biodiversity Center) raadpleeg-
de de recente Mollusca voor zijn revisie
van Aziatische Donacidae. Archeoplan
Eco raadpleegde de recente zoogdieren
voor het op naam brengen van dierlijk
materiaal uit archeologische context. De
collectie werd ook geraadpleegd voor
niet-natuurhistorisch onderzoek: Lou-Lou
van Staaveren (fotografiestudent aan de
Koninklijke Academie van Beeldende
Kunsten in Den Haag) fotografeerde
bijen voor haar project ter bescherming

▲ Philip Kuypers (rechts) meldde de meest stedelijke Rotterdamse mol en werd hiervoor door stadsecoloog André De Baerdemaeker beloond. (Fleur Beerthuis)

van bestuivers. Ook *citizen science* had
een rol: er vonden 14 bezoeken plaats
waarbij verzamelaars fossiele vondsten op
naam brachten.

Werk van (junior) honorair conserva-
toren en (junior) honorair onderzoekers
richtte zich onder andere op fossiele
(zee-)zoogdieren (waaronder de reuzen-
bever *Trogotherium cuvieri*), reptielen,
amfibieën, vogels en mollusken en re-
cente vogels, insecten en keverslakken.
Honorair conservator Klaas Post beschreef
een nieuwe soort: de fossiele walvis
Archaeobalaenoptera liesselensis.

Per 1 november is Kees Vink benoemd
tot bijzonder hoogleraar 'From Big Natu-
ral History to Urban Ecology'. De leerstoel
is opgezet door de Erasmus Universiteit
(EUR) in nauwe samenwerking met Het
Natuurhistorisch. Vink, hoofd van de
afdeling Life Sciences bij Erasmus Univer-
sity College (EUC), richt zich op de collec-
tie en Bureau Stadsnatuur en is de eerste
hoogleraar op dit vakgebied in Rotter-
dam. Professor Vink opereert in de drie-
hoek EUR/EUC, Het Natuurhistorisch en
Erasmus MC – de zogenaamde Erasmus
Life Sciences Triangle (zie ook elders in
deze Straatgras).

Bureau Stadsnatuur

De stroom van projectaanvragen bij
Bureau Stadsnatuur was ongekend. Om
de verminderde publieksinkomsten wat
op te vangen zijn zijn extra projecten ange-

nomen, wat de werkdruk van de bureau-
medewerkers verhoogde. Gelukkig kon
museumpersoneel ingezet worden voor
assistentie. Er werden 245 projecten
uitgevoerd voor 65 verschillende opdracht-
gevers. Ongeveer een kwart hiervan was
voor gemeenten, de overige opdracht-
gevers waren provincies, woningbouw-
coöperaties, terreinbeherende organi-
saties, bedrijven, projectontwikkelaars
en architecten.

De aard van het werk was vergelijk-
baar met voorgaande jaren en bleef zeer
divers, waaronder: voor gemeente
Rotterdam werden de natuurmeetnetten
in het Kralingse Bos en het Zuiderpark
voortgezet; er werden boomcontroles
op de aanwezigheid van vogelnesten
of vleermuisverblijfplaatsen uitgevoerd
en Bureau Stadsnatuur heeft bijgedra-
gen aan de totstandkoming van de
Gedragscode Stadswerk in het kader
van de Wet natuurbescherming. Er
zijn drie stagiairs gefaciliteerd. Annelot
Esbeukman (HAS - Den Bosch, Toege-
paste Biologie) en Cas Dekker (Universi-
teit Leiden, Biologie) deden onderzoek
naar meeuwen op Rotterdamse daken.
Kjetil van den Berg (CAH Vilentum -
Almere, Toegepaste Biologie) werkte
aan een oefencasus voor een ruimtelijk
ontwikkelingstraject en heeft daarnaast
een update gemaakt van de Rotterdamse
lijst van beschermde soorten. ◀

Het volledige jaarverslag 2020, voorzien van tabellen, alle details, namen
en de jaarrekening, is te downloaden via de website van het museum:
www.hetnatuurhistorisch.nl/organisatie/jaarverslagen